

СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО СКЛАДУ УКРАЇНЦІВ

Стаття присвячена актуальній проблемі теоретико-методологічного аналізу феномена психічного складу українців. Представлені теоретичні підходи зарубіжних і вітчизняних авторів до визначення основних структурних елементів психічного складу українців: "менталітет", "національний характер", "національна самосвідомість". Здійснено психологічний аналіз даних категорій. Намічено шляхи подальших досліджень даної проблеми.

Ключові слова: психічний склад, ментальність, національний характер, етнічні стереотипи, національна самосвідомість, ідентифікація, національна ідентифікація.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку українського суспільства перед фахівцями в галузі соціальної психології, етнопсихології постає актуальне завдання теоретичного та емпіричного вивчення специфічних особливостей психічного складу українців з метою формулювання конкретних рекомендацій спрямованих на формування, підсилення та укріплення усвідомлення національної самосвідомості українського народу.

Структуру суспільної психології української етнічної групи можна вивчати як структуру психології нації. Найважливішою її ознакою є спільність психічного складу. Психічний склад нації відображено у суб'єктивному психічному досвіді нації, який зафіксовано у відносно стійких властивостях, рисах, у національній психології, що обумовлені усім суспільно-історичним ходом становлення і розвитку нації та специфікою соціально-психологічного відображення об'єктивних умов її існування. Основними елементами психічного складу, що передаються з покоління в покоління, є насамперед характерна поведінка, національні традиції, звичаї, звички, які лежать в основі установок і ціннісних орієнтацій народу [8, с. 62-70]. Компонентом психічного складу можна також вважати й архетипи як основу колективного несвідомого. Архетипи проявляються у вигляді символів, які відображено в образах героїв, міфах, фольклорі, обрядах, традиціях і містять узагальнений досвід пращурів. Характерними архетипами українського народу є, наприклад, образи Берегині, Героя-козака, Землі годувальниці, Котигорошка, Лютого змія, а також загальнолюдські образи Матері, Батька, Воїна-героя тощо [12].

Мета статті – теоретичний аналіз специфічних особливостей соціально-психологічного дослідження психічного складу українського народу.

Результати теоретичного дослідження. Як засвідчив проведений теоретичний аналіз наукових робіт у галузі соціальної психології, етнопсихології, філософії, лінгвістики, визначення психічного складу нації є складним процесом, тому для дослідження особливостей варто звернутися до детального вивчення таких феноменів як "ментальність", "національний характер", "національна самосвідомість".

Дослідження проблем етнопсихології та зокрема менталітету починаються в Новий час, коли об'єктом вивчення стали "дух народу", "душа народу", "національний характер". З перших кроків становлення етнопсихології найвідоміші її представники вивчали саме менталітет, хоча і по-різному його називали. У роботах вчених XVIII-XIX ст. В. Вундта, Г.В. Гегеля, Е. Дюркгейма, І. Канта, М. Лацаруса, Г. Лебона, Ш. Монтеськ'є, І.Г. Фіште, З. Фройда, А. Фульє, Х. Штейнталя, К. Юнга та інших були зроблені перші спроби виявити зміст національного характеру, особливості його прояву в соціальному житті та культурній творчості народів. Вченими того часу вперше було зафіксовано, що на формування етнічних особливостей впливають клімат, релігія, закони, принципи правління, приклади минулого, вдачі та звичаї.

Саме з психологічної точки зору дана проблема набула актуальності на початку XX ст. та пов'язана з ім'ям відомого психолога, психіатра В. Бехтерева. Він дійшов висновку, що кожна нація має свій темперамент і своєрідні риси характеру, а також специфічні особливості розумової діяльності, які закріплюються і відповідно передаються біологічним шляхом. За В. Бехтеревим етнопсихологічні характеристики мають соціокультурну зумовленість і залежать від суспільного розвитку та устрою життя, що склалися в ході культурного генезису. Варто відмітити, що ще Бехтерев В. у своїх працях звертав увагу на роль і значення національної символіки у різних народів.

Основним методом дослідження в етнічній психології Л. Виготський запропонував вважати інструментальний метод, сутність якого полягає в дослідженні поведінки людей в тісному взаємозв'язку з тенденціями історичного, соціокультурного і національного розвитку, в аналізі структури та динаміки "інструментальних актів" психіки людини. А його учень О. Лурія висунув і довів гіпотезу, згідно з якою зміни суспільно-історичного устрою, характеру суспільного життя конкретного народу викликають перебудову пізнавальних процесів людей [6, с. 78-81].

В 30-х рр. XX ст. вперше складається єдина, концептуально цілісна школа етнопсихологічних досліджень, у США, на чолі із А. Кардинером (Р. Лінтон, А. Халоуелл, Р. Бенедикт та інші). З цього часу увага дослідників у етнопсихологічних дослідженнях акцентується на культурно-психологічних особливостях індивідуально-групових представників різних народів, розповсюджуючи потім висновки "на екран" всього цього народу (індивідуальна психологія, відображена на екрані цілого народу).

Починаючи з 40-50-х рр. XX ст. західні дослідники (Л. Снайдер, А. Мартіні, Г. Момзен, А. Козінг, І. Ганземса та інші) порушили питання про виявлення особливостей соціопсихічного життя національних суспільств сучасності, народів країн світу. Це завдання науки є актуальним і стосовно нинішньої України [2, с. 66-78].

В науковий обіг поняття "ментальність" вперше було введено в середині 50-х років XX ст. за ініціативою французьких вчених-істориків школи "Анналіс" Л. Флєвра та М. Блока, які позначали ним колективну психологію суспільства періоду цивілізації.

У сучасній соціальній психології поняття "ментальність" інтерпретується як своєрідний стан, рівень розвитку, спрямованості індивідуальної та групової свідомості, здатність до засвоєння норм, принципів, життєвих орієнтацій, суспільних цінностей, особливості адаптації до навколишнього середовища, впливу на нього, відтворення сукупного досвіду попередніх поколінь. Структурно цей феномен охоплює: наявність у людей конкретного суспільства певного спільного розумового інструментарію, психологічного оснащення, яке забезпечує їм особливе усвідомлення світу і себе в ньому; певний соціально-психологічний стан етносу, нації, народності, громадян, що втілює у собі (не в пам'яті, а в підсвідомості) результати тривалого й усталеного впливу етнічних, природно-географічних та соціально-економічних умов проживання; спосіб ставлення людини до внутрішнього і зовнішнього світу, зумовлений психічними процесами її сприймання й розуміння (інтерпретації); людський вимір історичних макромас, людська активність, об'єктивована в культурних пам'ятках [7].

Ментальність можна розглядати через призму трьох компонентів – емотивного, який складається з емоційних станів і переживань, дає певний енергетичний заряд ментальності, стимулює пізнавальну та поведінкову діяльність, мотивує її певним чином; когнітивного, який складається зі знання про об'єкти і ситуації життєдіяльності, які є результатом набуття індивідуального життєвого досвіду (навчання), він значною мірою дає можливість народів орієнтуватися в певних історичних ситуаціях; конативного, який виражається у діях, вчинках етносу, завдяки цьому компоненту реалізуються ціннісні орієнтації етносу.

Також, сучасні вітчизняні науковці пояснюють український менталітет як певну універсалію, що має постійні ознаки, котрі детермінують увесь розвиток української історії (В. Бебик, В. Кизима, Н. Корнієнко, О. Кульчицький, С. Таран, О. Рудакевич, Н. Хамітов, В. Янів, В. Ярема); українська ментальність як принципово однорідна категорія, змінювана у часі (М. Шлемкевич, Л. Овчаров виділяють історичні типи української ментальності); вивчення регіональних відмінностей у ментальності етнічних українців та інших мешканців в Україні (Є. Бистрицький, О. Фільц, О. Невелюк, С. Макеєв, С. Оксамитна, В. Потульницький та інші).

Основні ознаки ментальності в багатьох характеристиках збігаються з феноменом "національного характеру". Основні компоненти українського національного характеру розвивались протягом багатьох століть. Основна соціокультурна лінія формування українського національного характеру сягає щонайменше Трипільської доби, проходить через Скіфську добу, епоху Київської Русі до Козаччини та періоду визвольної боротьби. Вперше інтерес вчених різних галузей наукового знання до проблеми національного характеру українців виник у XIX на початку XX ст. (Д. Донцов, М. Костомаров, О. Кульчицький, В. Липинський, Ю. Липа, О. Потебня, В. Янів та інші). Вивченням національного характеру українців сьогодні займаються Х. Василькевич, П. Гнатенко, Г. Лозко, В. Киричук, О. Нельга, Л. Орбан-Лембрик, М. Пірен, А. Пономарьов та інші. Сучасні науковці національний характер визначають переважно як своєрідне специфічне поєднання типових рис у конкретних історичних і соціально-економічних умовах буття нації; уявлення народу про себе, сукупність стійких, основних для національної спільності особливостей сприйняття навколишнього світу та форм реакцій на нього [7]. Національний характер проявляється у відносинах та ставленні до представників інших національностей, етнічних спільнот і соціальних груп, у цілеспрямованості, вольових зусиллях і наполегливості, в особливостях поведінки. Отже, національний характер українців також є відображенням у соціальній психіці інших етнічних спільнот, націй і народів інтегрованих соціально-психологічних якостей та особливостей, які проявляються у спілкуванні, ставленні, взаєминах [4, с. 21-27]. Виявляється національний характер у діяльності, тому при його вивченні звертають увагу на продукти діяльності, твори народного мистецтва, мову, фіксують такі елементи психічного складу, як темперамент і здібності, досліджують елементи господарської, етнічної та політичної історії нації і стереотипні форми поведінки. При дослідженні національного характеру варто пам'ятати, що жодна риса національного характеру не є унікальною. Вивчається ступінь сформованості тієї чи іншої риси, а також специфіка їхнього прояву. Унікальною є системна структура характерних особливостей нації, яка саме і зумовлює національну специфіку того чи іншого народу. Національний характер змінюється повільно, впродовж століть. Від покоління до покоління він передається через механізми соціальної психіки.

Вивчення специфіки національного характеру може ускладнюватися феноменом стереотипізації, а конкретніше виникненням етнічних стереотипів, які продукуються під впливом конкретної етнічної культури, що є актуальними для представників окремої етнічної спільності, стійкі, емоційно насичені,

ціннісно визначені, мають стандартизований образ та уявлення про певний об'єкт. Виникнення етнічних стереотипів пов'язане з розвитком етнічної самосвідомості, усвідомленням власної належності до певної етнічної групи, усвідомлення особливостей власної групи, відмінність її від інших груп. Образ стереотипу формується під впливом міжетнічних відносин, особливої соціальної настановки на представника іншої групи, минулого досвіду відносин з іншою етнічною групою. При оцінці іншої групи можливі перекручування її образу, пов'язані з психологічним явищем етноцентризму. Етноцентризм є психологічно схильністю сприймати всі життєві події з позицій своєї етнічної групи, вважаючи її еталоном, центром, навколо якого групуються всі інші. Такі уявлення є психологічними утвореннями масової свідомості. Етнічні стереотипи завжди формуються в конкретному соціальному контексті. Набувши згодом стійкої форми упереджень, стандартного і негативно забарвленого емоційного характеру, вони легко можуть бути використані як засоби розпалювання національної ворожнечі [7].

Таким чином, феномен національного характеру включає в себе національну самосвідомість, національну самоідентифікацію, картину світу, ціннісні орієнтації, національні почуття, інтереси тощо.

Різні аспекти національної самосвідомості досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені (А. Агаєв, Дж. Армстронг, А. Березін, О. Бичко, В. Борисов, М. Боришевський, Ю. Бромлей, М. Головатий, П. Гнатенко, Л. Дробіжева, О. Кармін, П. Кушнер, Д. Міллер, М. Пірен, П. Ситник, Е. Сміта, Л. Співак, Г. Старовойтова, Д. Тхоржевський, Г. Шелепов, Л. Шкляр та інші). Зокрема, З. Фройд першим увів до категоріального апарату поняття "ідентифікація", розглядаючи у своїх працях причини її виникнення та функції, які вона виконує у розвитку особистості. З. Фройд розглядав ідентифікацію як важливий механізм взаємодії індивіда з соціальною групою. Первинним моментом цього процесу він вважав ідентифікацію членів групи з лідером, еліта в даному контексті лідер нації. На цій основі відбувається й ідентифікація членів групи один з одним через формування спільності "Я"-ідеалу. Поширення терміну "ідентифікація" (отожнення індивіда з колективом, з етносом, з культурою) часто пов'язують з американським психологом Е. Еріксоном, який вважав її наріжним каменем розвитку "Его" людини. Щодо психосоціальної ідентичності, то Еріксон вважав її продуктом взаємодії між особистістю та суспільством. Цей тип ідентичності властивий лише зрілій особистості, в якій "внутрішня тотожність та безперервність" синтезується з прагненням інтеграції її з соціальними структурами (державою, нацією, різними соціальними групами) [8, с. 62-70].

У вітчизняній психології вперше наукові роботи присвячені вивченню національної самосвідомості як характеристики особистості почали з'являтися лише в середині 80-х років ХХ ст. Зокрема, О. Бичко проаналізувавши праці з проблеми етнічної ідентичності дійшов висновку про те, що на противагу зарубіжній психології подібна проблематика в Україні розроблялася лише в соціологічній і політологічній науках, а у психологічній науці такі дослідження були поодинокими.

В сучасній українській психологічній науці різні аспекти проблеми національної самосвідомості особистості активно вивчаються А. Березіним, М. Боришевським, Л. Співак, О. Шевченко, М. Шугай та іншими. Найгрунтовніше пояснення категорії "національна самосвідомість" у вітчизняній психології вперше було здійснено М. Боришевським у контексті вивчення громадянської спрямованості особистості [3]. Інтерпретуючи сутність і структуру цього концепту, вчений наголошує на нерозривності понять "національна свідомість" і "національна самосвідомість". У структурі національної самосвідомості особистості вчений виокремив такі конструкти як: самооцінка, домагання, соціально-психологічні очікування та "образ-Я". На думку М. Боришевського, сутність національної самосвідомості особистості розкривається через такі її складові, як національна ідентифікація, тобто усвідомлення індивідом власної належності до певної нації, етносу, спорідненості з ними; знання та усвідомлення людиною типових характеристик нації, з якою вона себе ідентифікує; усвідомлене ставлення особистості до минулого (історії), теперішнього та майбутнього власного етносу, нації; знання про національну територію; усвідомлене та дійове ставлення до національних цінностей. Вчений відмічає, що національна ідентифікація є не лише складовою, а й провідним чинником розвитку національної самосвідомості, а наявність зазначених складових у національній самосвідомості особистості зумовлює розвиток у неї почуттів національної відповідальності та національної гордості [3, с. 138-144; 10, с. 73-77].

Генеza національної самосвідомості особистості також є предметом наукового інтересу сучасного українського вченого А. Березіна. У межах свого дослідження, психолог наголошує на тісному взаємозв'язку між етнічною та національною самосвідомістю, що зумовлений ціннісним самовизначенням особистості у соціальному і моральному просторах. Згідно з такою позицією, науковець апелював до нерозривності понять: "етнонаціональна свідомість" і "етнонаціональна самосвідомість". Він зазначив, що етнонаціональна свідомість є відносно стійкою системою усвідомлених уявлень і оцінок особистістю наявних етнодиференціюючих та етноконсолідуючих складових життя й діяльності власного етносу. В результаті засвоєння людиною цих складових відбувається самоусвідомлення себе як представника певного етносу. На його думку, компонентами і водночас чинниками розвитку етнонаціональної свідомості (самосвідомості) є усвідомлення представниками етносу (нації) таких смислових конструктів: етнопсихологічної неповторності власної спільності; психологічної культурної специфіки свого етносу; спорідненості та ідентичності з власною етнічною спільністю; своїх етнопсихічних характеристик; себе як суб'єкта власного етносу [1; 10, с. 73-77].

Дослідниця О. Шевченко у результаті вивчення національної ідентифікації як провідного чинника розвитку "Я-образу", дійшла кількох важливих висновків [11]. Один з них полягає у тому, що

когнітивно-мотиваційне ядро та стрижнева, системоутворювальна складова у структурі національної самосвідомості особистості – це національна ідентичність. Національна ідентичність є результатом процесу ідентифікації людини зі своєю нацією і також виступає складовою когнітивного компонента національної самосвідомості, точніше національного "Я-образу" особистості. Варто відмітити, що остання теза О. Шевченко є співзвучною з думкою вченого М. Боришевського, який вважає національну ідентичність одним з основних компонентів національної самосвідомості особистості. Національну ідентифікацію О. Шевченко визначила як процес ототожнення особистістю себе з певною нацією, сутність якої полягає у її суб'єктивному почутті належності до цієї нації. Науковець звернула увагу й на те, що підґрунтям для розвитку зазначеного почуття є стійкий емоційний зв'язок між людиною та нацією. Тоді як появу цього зв'язку зумовлено: наявністю в особистості досить стійкої системи усвідомлених уявлень і оцінок дійсних диференціюючих та інтегруючих характеристик національної життєдіяльності (тобто, за А. Березіним, етнонаціосвідомістю), прийняттям особистістю норм і цінностей своєї нації. Національна ідентифікація виявляється у національному самовизначенні людини, становленні її національної ідентичності, а результатом цього процесу є національний "Я-образ" особистості. Тому, "Я-образ" виступає також і як інтегрована форма національної самосвідомості. Зміст національного "Я-образу" складають знання та уявлення особистості про себе як представника національної спільності [10, с. 73-77; 11].

При дослідженні проблеми національної самосвідомості доречно застосовувати системний підхід, що дає змогу виділити основні складові даного феномену, кожен з яких наповнено відповідними структурними елементами. В першу чергу, це група елементів, що визначають таку складову, як національна інтеграція загалом – усвідомлення територіальної, державно-політичної, економічної, культурно-мовної спільності. Наступна складова визначає національне (етнічне) самопізнання, національну і етнічну ідентичність, етнічну самосвідомість, подвійну етнонаціональну ідентичність. Вона складається з таких елементів, як усвідомлення спільної історичної долі (історична пам'ять), культурної, психологічної самобутності і неповторності, національні (етнічні) стереотипи, знання моральних чеснот (норм, заборон, правил, принципів) національної (етнічної спільноти). Ще одна група елементів структури національної самосвідомості, що становлять її ядро і визначають практичну спрямованість, складають національні ціннісні орієнтації, національні інтереси, національна ідея. Важливою складовою структури цього феномену є елементи, що визначають міжнаціональні порівняння, а саме самооцінка нацією самої себе та оцінка інших народів, уявлення про власну роль нації і статус у світовій спільноті, внесок нації у загально цивілізаційний поступ людства. Зміст емоційної складової структури національної самосвідомості – національні почуття, настрої, переживання – складають елементи, які устанавлюють зв'язок індивіда з національною (етнічною) спільнотою (патріотизм, національна гідність, шанування національної символіки та святинь, поважне ставлення до минулого тощо).

Висновки та перспективи подальшого дослідження. У результаті теоретичного аналізу проблеми ми приходимо до висновків про те, що історичні події, соціально-економічні умови, особливості життя українського народу значною мірою визначають специфіку його психічного складу. Вивчення психічного складу українців є складним процесом, який досліджують через посередництво його основних категорій таких, як "ментальність", "національний характер", "національна самосвідомість".

Перспективними напрямками вивчення проблеми психічного складу є, в першу чергу, уточнення дефініцій, за допомогою яких можна проаналізувати даний феномен. Питання вивчення національних характеристик досі має дискусійний зміст, а у визначенні основних категорій спостерігається деякий еkleктизм. Дослідження в цьому напрямку мають сфокусувати свою увагу на виборі єдиного теоретичного інструментарію та розробці новітніх методів, що надасть даній проблемі нового змісту й уможливить всебічний розгляд усіх її аспектів. Важливим напрямом подальших досліджень є аналіз форм та проявів української національної ментальності, національного характеру й дослідження механізмів, згідно з якими українська ментальність й характер як система фундаментальних психологічних рис нашого народу, здатна, при потребі, проявлятися в усіх сферах соціально-психологічної реальності сучасної України. Вивчення особливостей розвитку національної самосвідомості допоможе визначити основні її функції та з'ясувати її роль в державотворчих процесах, вивчити умови і чинники, що впливають на формування позитивної національної ідентичності та забезпечення належного середовища для її розвитку.

Проведене теоретичне дослідження не вичерпує усіх аспектів проблеми, але зазначені міркування актуалізують перед науковцями і практиками завдання всебічного вивчення та формування структурних елементів психічного складу нації у першу чергу в молодого покоління України.

Використані джерела

1. Березін А. М. Психологічні чинники генези національної самосвідомості особистості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 "Педагогічна та вікова психологія" / А. М. Березін. – Київ, 2002. – 18 с.
2. Бондаренко О. В. Українська ментальність в розмаїтті національних ментальних формоутворень й архетипів: історико-культурний аспект [Електронний ресурс] / О. В. Бондаренко // Гуманітарний

- вісник Запорізької державної інженерної академії – 2008. – Вип. 32. – С. 66-78. – Режим доступу до ресурсу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpgrvzdia_2008_32_8.pdf
3. Боришевський М. Й. Національна самосвідомість та ідентифікація громадян як чинник демократичних перетворень в українському суспільстві / М. Й. Боришевський // Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні. – Український центр політичного менеджменту. – Київ, 2003. – С. 138–144.
 4. Василькевич Х. Характеристика національного характеру сучасної української молоді [Електронний ресурс] / Х. Василькевич // Політична психологія – 2003. – С. 21-27. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.franko.lviv.ua/faculty/Phil/Visnyk/politpsyhol/r1/4Vasulkevuch.doc>.
 5. Лозова О. М. Методологія психосемантичних досліджень етносу : [монографія] / О. М. Лозова. – К. : Видавничий Дім "Слово", 2011. – 188 с.
 6. Москаленко В. В. Феномен етноменталітету: психологічний аналіз [Електронний ресурс] / В. В. Москаленко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Психологія – 2011. – № 985, вип. 48. – С. 78-81. – Режим доступу до ресурсу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VKhIPC_2011_985_48_21.pdf
 7. Орбан-Лембрик Л. Е. Етнопсихологія у школі / Л. Е. Орбан-Лембрик ; АПН України, Прикарпатський ун-т ім. Василя Стефаника, Науково-методичний центр "Українська етнопедagogіка і народознавство". – Івано-Франківськ, 2001. – 40 с.
 8. Пірен М. І. Національна ідентичність сучасної української еліти як чинник консолідації суспільства та реалізації демократичних реформ [Електронний ресурс] / М. І. Пірен // Публічне управління: теорія та практика. – 2013. – Вип. 2. – С. 62-70. – Режим доступу до ресурсу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pubupr_2013_2_12.pdf
 9. Сміт Ентоні Д. Національна ідентичність / Ентоні Сміт Д. – Київ : Основи, 1994. – 224 с.
 10. Співак Л. М. Специфіка змісту та структури національної самосвідомості особистості у психологічній науці / Л. М. Співак // Проблеми сучасної психології – 2012. – № 1. – С. 73-77. – Режим доступу до ресурсу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pspz_2012_1_14.pdf.
 11. Шевченко О. В. Національна ідентифікація у становленні Я-образу особистості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 "Педагогічна та вікова психологія" / О. В. Шевченко – Київ, 2005. – 20 с.
 12. Юнг К. Г. Проблемы души нашего времени / К. Г. Юнг. – Москва : Академический проект, 2007. – 280 с.

Shevchenko T. M.

SPECIFIC SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL STUDY OF PSYCHOLOGICAL COMPONENTS OF UKRAINIANS

The article is devoted to the actual problem of theoretical and methodological analysis of the phenomenon of psychological components of Ukrainians. Theoretical approaches studied foreign and domestic authors to determine the main structural elements of Ukrainians' psychological components, they are "mentality", "national character", "national identity". The psychological analysis categories is done.

It's found that in modern psychology, the concept of "mentality" is interpreted as a kind of status, level of development, the orientation of individual and group consciousness, the ability to assimilate the norms, principles, life orientation, social values, characteristics of adaptation to the environment, influence on it, reproduction of the cumulative experience of previous generations. The structure and components of this phenomenon are specified.

It's noted that the basic features of mentality in many characteristics of the phenomenon are the same as of "national character". Modern scholars mainly define national character as a kind of combination of typical features in specific historical and socio-economic conditions of life of the nation; imagery of themselves by the folk, a set of stable, basic features for the national community perception of the world and forms of reactions on it. Forms of national character and structure are analyzed. It's noted that the phenomenon of national character includes national consciousness. The essence of national self-identity reveal the following components: national identity, knowledge and awareness of human characteristics typical for a nation with which it identifies itself; individual conscious attitude to the past, present and future of their own ethnic group, nation; knowledge of the national territory; conscious and active attitude to national values.

Key words: *psychological components, mentality, national character, ethnic stereotypes, national identity, identification, national identification.*

Стаття надійшла до редакції 22.05.2015